

STIRPIVM HISTORIÆ
PEMPTADIS SECVNDÆ
LIBER QVARTVS,
DE ODORATIS AC CORONARIIS HERBIS.

PRÆFATIO.

POST flores odoratae occurrunt herbae, quas coronis & corollis addi saepenumero contingit. Veteres ramis arborum aut fruticum in sacris certaminibus coronari, primum fuisse morem ex Plinio cognoscitur: posterior deinde, ac nostra quoque aetas, herbarum etiam frondes in coronis admittit ac recipit; si modo odoris aliqua gratia sint commendabiles. Atque harum quidem historias hoc libro prosequimur: arbores & frutices suis locis describentur.

DE MAIORANA SIVE MARO.

CAPVT PRIMVM.

Maiorana siue Marum.

MAIORANA humilis & fruticosa est stirps, candicans, & suavis admodum odoris, sesquipalmum aut pedem alta; cauliculis siue furculis tenuibus in plures alas diuisis; circa quos foliola sunt pænè rotunda, mollia & incana; & in summo flosculi candidi perpusilli, è spicis Heracleotici Origani similibus exeuntes, exiguis videlicet, oblongis, & squamatim compactilibus. radicibus nititur tenuibus. Reperitur hæc quandoque maior, subinde tenuior ac minor, odoreque præstantior.

Hortensis vtraque est.

Vtraque æstate quoque floret.

Itali Persam, & minorem Persam gentilem nominant: Germani, Maioran & Meyran: Belgæ, Maziolepne: Hispani *Mayorana*, *Moradux*, *Almoradux*: Itali similiter *Maiorana*: Galli *Mariolaine* & *Marone*: Officinæ & passim *Maioranam*. Creditur veterum *Sampsychem*. Sed *σαμψύχον* herba est, Dioscoride auctore, per terram repens; *Maiorana* verò non repit, sed in rectum & altum assurgit; quod eam non esse *Sampsychem*, vel solum, manifestè innuit.

Scripsimus aliàs, *Maioranam* legitimum *Marum* esse: confirmat sententiam nostram *Maioranæ* nomen, quod à *Maro* videtur deriuatū; sed apertius ipsa *Mari* descriptio, cum qua exactissimè conuenit. Herba siquidem est fruticosa,

sa, flore, vt diximus, *Origani*, foliis candidioribus, flore odoratiore, cuiusmodi *Marum* esse Dioscorides scriptum reliquit. *Μαρον*, ait, ὑσώθειον, πῶτα γινώσκεις, φρυγανώδης, ὁμοία τῶν ἀνθῶν δρεγάνω· τὰ μύρτι φύλλα τούτου λευκότερα πολλῶ, καὶ τὸ ἀνθος ἐνωδέστερον: hoc est, *Marum* siue *Hysobnion* nota est herba, furculosa, flore *Origano* similis: folia tamen huius candidiora multò, & flos odoratiore.

Et substitutam pro *Sampsycho* *Maioranam*, alienum putari non debet, quando & ipso Galeni tempore *Marum* *Sampsychi* loco in *Amaricinum* vnguentum fuerit immissum: vt lib. i. De Antidotis ipse testatur, vbi ait, *Marum* longè odoratiore esse *Sampsycho*; & ea de causa hoc omisso, *Marum* fuisse compositionibus additum. Præbuit istud occasionem posteris, vt *Marum* siue *Maioranam*, *Sampsychi* loco habuerint, eiusque nomine appellauerint.

Excalfacit autem *Maiorana* & resiccat, & in vtraque qualitate secundi est ordinis: auxiliatur

Marum.

tur

tur cerebri & capitis frigidis morbis quouis modo assumpta : naribus imposita sternutamentum facit & pituitam euocat: dentium dolores lenit commansa aut apposita, vrinas & aquosos humores in potu sumpta ducit, & menses mouet : admiscetur antidotis.

De Sampsycho, siue Amaraco ex Dioscoride, Theophrasto, & alijs.

CAP. I I.

SAMPSYCHON, Dioscorides inquit, herba est πολύκλωνος, siue multū ramosa, serpens per terram, folia habens hirsuta & rotunda, similia Calaminthæ tenuifolia: multū odorata & calida, quæ in coronis necitur. Cyzicenum & Cyprium laudatissimum. secundum locum habet Ægyptium. Appellatur autem à Cyzicenis & Siculis *Αμαρακον* siue Amaracum.

Theophrastus Amaracum in censu φρυγανικῶν siue suffruticum satiuorum ac coronariorum lib. 6. enumerat, & præstare ait, feminis copia, quod εὐοσμῶν, id est, boni ac suauis est odoris; nasci semine & auullione: ex æstiuis esse, vnguentisque misceri.

Plinio lib. 21. cap. 2. auctore, Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauêre, quod Ægyptus & Syria Sampsychem. Seritur vtroque genere, & semine & ramo: copiosum Amaraco æquæ ac Abrotano semen.

Virgilius Æneid. 1. Amaracum fruticem floriferum esse ostendit, sic scribens:

— *vbi mollis Amaracus illum*

Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.

Idem testatur Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Cinge tempora floribus

Suauis olentis Amaraci.

Galenus Amaracum & Sampsychem differentes facit stirpes, de vtroque locis agit separatim, & suas cuique tribuit vires. Sed Amaracus Galeni Parthenium est: veluti Pempt. 1. lib. 11. cap. xv. scriptum. Iam vt & Dioscorides testis est, Parthenium quidam Amaracon vocant, & in libris De simpl. Medica. facult. Galenus nusquam Parthenij meminit.

Porrò Sampsychem, vt Galenus ait, tenuium est partium & digerentis facultatis; deficcet & exalfacit tertio ordine. Dioscorides decoctum eius potum tradit conuenire hydropicis in morbi initio, & vrinæ difficultate, ac torminibus laborantibus: arida verò folia cum melle apposita, tollere fuggillata, & menses ducere subdita; ad Scorpionū ictus cum sale & aceto imponenda; ad luxata verò cū cerato excepta, & similiter œdematis; ad oculorū verò inflammationes cū tenuissima polentæ farina apponenda: misceri acopis & malagmatis calfacientibus.

Marum vulgare, Clinopodium.

De Maro vulgari, siue Clinopodio.

CAP. III.

QUOD à plerisque modò Marum nominatur, frutex paruus est, odoris admodum suauis, sesquipedem aut duos dodrantes altus: furculos habet tenues, ramosos, lignosos, & foliola circa eos exilia, durioris Thymi aut Serpylli vulgaris foliis similia, sed albicantia, candidiora, & aliquantulum maiora, ac in summo veluti lanuginosa capitula, & ambientes similes verticillos, è quibus perpusilli flosculi exeunt albidis: radices tenues & lignosas.

In Hispania passim vnà cum Stœchade locis aridis desertisque gignitur: apud Belgas, & alibi, non absque studio & cura in hortis seritur.

Æstate verticilli & capitula lanuginosa, cum floribus emicant.

Multi hac ætate Marum vocant; Marum autem nequaquam est, verum Dioscoridis Clinopodium. Clinopodium autè Dioscorides θάμνιον, id est, exiguum fruticem esse refert, φρυγανικῶδες siue surculaceum, duorum dodrantum, in petris nascentem, folia habentem Serpyllo similia; flores verò lecti pedibus, ex interuallis vt Marrubij. Cum qua descriptione hæc odorata stirps satis cōuenit. Surculacea etenim est, & ad duorum dodrantum altitudinem assurgit;

Z 4

flores

flores ita habet per verticillos digestos, vt quibusdam caulem veluti Marrubij ambientibus, alij in summo instar globosum lecti pedis capitulum emineant: folia Serpylli veri folijs colore similia, nempe candicantia: (qualia Serpylli esse Dioscorides ostendit, quando candidiora ea, quàm Origani esse ait) sunt eadem tenuia, veluti Serpylli esse Theophrastus testatur. Quae omnia maximum huius stirpis cum Clinopodio similitudinem ostendunt. Appellatur verò κλινοπόδιον, à quibusdam etiam κλειώνικον, ἀκτιμοειδές, ζώπυρον: Latinis Lectipes.

Vim autem, vt Galenus, Clinopodium exalfaciendi obtinet, cum essentia subtili, & in tertio est cum exalfacientium, tum rescicantium ordine. Dioscorides bibi herbam scribit, & decoctum eius aduersus venenatarum bestiarum morsus, conuulsa, rupta, & vrinae stillicidia: ducere menses: foetus, & secundas eiicere, aliquot diebus potum: aluum idem sistere ad tertias decoctum & bibitum; non febricitantibus in vino, febricitantibus in aqua. In quibus verbis vbi legitur ἀνερχοπόδιον, restituendum est χρεία.

Dioscori-
dis locus
emendatus.

De Rosmarino Coronario.

CAP. IIII.

Rosmarinum Coronarium.

CORONARIVM Rosmarinum frutex est lignosus, caudice subinde tres aut quatuor pedes alto; ramis multis tenuibus: folijs crebris, oblongis, angustis, duriusculis, subtus candicantibus, superius verò saturi viroris, cum grauitate non ingrata odoratis: floribus paruis ex caeruleo albicantibus, e foliorum sinubus prodeuntibus: femine exili & nigro: radicibus tenuibus, fibrosis, non alte descendentibus.

In Gallia, Hispania, & alijs prouincijs locis siluestribus & incultis nascitur: tantus eius in Narbonensi Gallica prouentus, vt haud temerè aliud incolae lignum vrant. In Italia hortorum septem areas: Belgarum etiam exornat.

Floret primo quoque Veris tempore.

Λιβανωτίδα στεφανωματική Græci, Latini Rosmarinum coronarium nominant. Coronarium autem cognominatur, ad differentiam aliarum umbelliferarum Libanotidum. Libanotidum siquidem species complures sunt, quædam umbellifera, vna non umbellifera, forma ab alijs differens, coronaria, de qua nunc agimus. Germani hanc Rosmarem; & similiter Galli nuncupant. Itali Rosmarino coronario: Hispani Romero: Bohemi Rosmarin: Angli Rosemary.

Calidum autem & siccum Coronarium Rosmarinum secundo est ordine, & simul adstringentis facultatis particeps; vtpote ex differentiibus partibus & terrestri quadam essentia copiosius admixta compositum. Proinde & omnes

vteri diuturnos fluxus sistit, & sanguinis profluvia suppressit. Conuenit etiam, & præsertim flores omnibus capitis ac cerebri ex frigida humidaque causa malis: cerebrum etenim hi desiccant: sensus & memoriam acuunt: neruofas partes confortant.

Serapio Rosmarinum, quo Coronarij vtuntur, calfacere & multum rescicare, testis est; & ex auctoritate Abin Mesuai, conferre ait corizæ frigidae cerebri.

Dioscorides regium morbum sanare tradit, si quis ipsam in aqua coctam, ante exercitacionem bibat, deinde exercitatus lauet, & vinum bibat.

De Rosmarino siluestri.

CAP. V.

AD Rosmarini Coronarij genus refertur & quædam fruticosa stirps. Ad cubiti hæc altitudinem lignosis, sed virgularum instar tenuibus, cauliculis attollitur; circa quos foliola oblonga & angusta Rosmarini Coronarij æmula, superna quidem parte virentia, sed inferiore vna cum cauliculis rubentia, ac deinde lanugine quadam pubescentia. Flosculi inter virgulas in laxioribus umbellis prodeunt lutei, succedentibus exiguis, rotundis longioribus baccis. Suauiter autem & hoc Rosmarinum odoratum est, & præsertim folijs, quibus Citrium Malum refert, quem rescicatum & diutine odorem retinet.

Nasci-

Rosmarinum silvestre.

Nascitur Rosmarinum istud in quibusdam Quadorum siue Silesiorum agris, ac in conuallibus Suditorum montium, qua Bohemiam spectant parte; tum & in Germania alibi Septentrionem versus. Aridam autem hanc olim, magnificus vir Iacobus Antonius Cortufus Patauio, & Achilles Cromerus Nissa ad me dederunt. Rosmarinum silvestre vulgò appellatur. Sunt qui ad Cisti aut ad Ledi genera referre studeant.

Facultate autem Rosmarinum istud nonnihil cum mediocri siccitate calet, & simul quoque haud obscuram adstringendi potentiam habet. Laudatur ad ossium & articulorum fracturas. In Pomerania (Germaniæ ad mare Balthicum hæc pars est) ceruiciæ incoqui fertur, quæ inde suauitatem quamdam in gustu referre existimatur. Interponitur & aridum vestimentis, quæ à tinea & blattis præferat.

De Lauandula. CAP. VI.

ODORATA & coronaria stirps Lauandula est, sed humilis, ramulos siue virgas profert tenues, quadrangulares, geniculatas, cubitales aut longiores: folia circa singula genicula bina, oblonga, carnosâ, vtraque parte albicantia, Rosmarini coronariæ foliis multò longiora latioraque; & in summo spicas oblongas tenues, floribus refertas cæruleis: radices lignosas in

Lauandula.

Lauandula altera.

fibras

fibras diuifas . Spirant flores & folia copiofum caputque implentem odorem.

Vna huius species foliis est maioribus, crassioribus & longioribus, quæ odorator: altera minoribus & tenuioribus . inuenitur & flores candidos habens.

Vestiuntur in Hispania & Narbonensi Gallia plerique montes & campi deserti Lauandula . In reliqua Gallia, apud Germanos, & alibi in hortis feritur.

Iunio ac Julio flores exeunt.

Itali maiorem, Nardum Italicam, & Spicam, vulgarique lingua *Spigo* nuncupant: minorem, Lauandam & Lauandulam. Germania & Belgium vtramque Lauandulam & Lauandulam vocat: & maiorem quidem Lauandulam marem, minorem feminam: vulgò *Lauender*. Existimatur esse Casia odorata herba, cuius Virgilius subinde meminit, vt Bucolicon Ecloga secunda:

Tum Casia atque alijs intexens suauibus herbis

Mollia luteola pingit Vaccinia Caltha.

Et similiter Georgicon quarto, vbi agit de statione & sedibus apibus deligenda, apiarioque constituendo his verbis:

Hac circum Casia virides, & olentia late

Serpylla, & graustis spirantis copia Thybra

Floreat.

Est tamen & alia Casia *σύεργ* siue fistula, quæ passim hoc tempore Cinamomum & Cannela appellatur: & Casia quædam nigra quam Officinæ Cassiam fistulam vocant. Plinius Casiam ab Hygino Cneoron appellari refert. Sunt autem Theophrasto ac Plinio auctoribus Cneora duo: vnum candidum, folio carnosum, oblongo, figura quodammodo Oleagino simili, odoratum: alterum nigrum, nullius odoris. radix vtrique altè descendens, grandis. ramuli permulti, crassi, lenti; germinant florentque post Autumnæ æquinoctium, & multum denique temporis florent. Talis autem nequaquam Lauandula est, quæ nec crassa est radice, nec altè descendente, ramulis non lenti, & non Autumnæ, sed ætate flores profert: proinde etiam nec Cneori aliqua species.

Cneoron.

Est autem Lauandula potentia ac viribus calida siccaque, & ordine quidem tertio, tenuium item partium & ex multis æreis spirituosisque partibus constans: frigidis ea de causa capitis morbis quouis modo adhibita confert, & præsertim iis qui non ex copioso humore, sed ex sola potissimum qualitate originem ducunt.

Proinde & stillatitius eius liquor odoratus, & temporibus ac fronti illitus, catalepsi, leuiori hemiplexia, & subinde comitiali morbo, ac non raro syncope laborantes reficit. Sed vbi humorum copia adest, præsertim sanguini permixtorum, non satis tutus huius vsus est: sicuti neque compositionis, quæ ex stillatitio vino in quo huiuscemodi herbae, flores, seminae, & aromata, quædam macerata sunt, conficitur, quam plerique temerè & indifferenter exhibent. Nam calidorum huiuscemodi caput implentium vsu, & morbus intenditur, & æger in periculum inducitur: præsertim quando sanguinis missio aut purgatio non præcesserunt. Quod idè monendum duximus, quia passim nonnulli medici indocti, & temerarij audacesque nimium pharmacopœi, aliaque stolidæ mulieres statim similes compositiones, & id genus alia non modò apoplecticis, sed & Catocho cum febre occupatis infundunt. quibus nihil potest peius dari, cum plurimum obiint, & non raro ipsos ægotantes perimant.

De Stachade.

CAP. VII.

1. **S**T O E C H A s caudice est vt Lauandula breui & lignoso, sed tenuiore: ramulis siue virgulis multis ac tenuibus, foliis circumuestitis oblongis, angustis, candicantibus, minoribus quam Lauandulae; comantibus in summo capitulis, siue spicis densis, compactis, breuibibus & crassis, è quibus flores purpurei & pusilli exeunt, semen in his subnigrum: radices lignosæ.

2. Huius verò & genus quoddam est, foliis foliolis differens, quod hæc margine serrata profert. Hispania, Narbonensis Gallia, & Stœchades insulæ è regione Massiliæ, Stœchade herba siue frutice redundant.

In Germania ac Belgio è semine sata prima ætate facile adolescit, sed hieme, nisi intra ædes aut penurias cellas transferatur, perit; hiemis siquidem & frigoris impatiens est.

A Dioscoride *στίζα*, ab alijs, ac à Galeno *σίζα*, per oi diphthongum syllaba secunda: Latine Stœchas, Germani *Stichas* fraut: Hispani *Tomani*, *Cantuesso*, & *Cantuello*: Itali *Stachade*: Angli French *Lauender* vocant.

Florem Officinæ Stœchados nuncupant.

Ceterum Stœchadis, Galenus inquit, temperies composita est, ex terrena essentia frigida exigua, vnde adstringit, & extenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est; ob vtrorumque

rumque

Stœchas.

Stœchas in Belgio nata.

Stœchas folio ferrato.

rumque verò conuenientiam, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareque tum viscera omnia, tum totum corpus est nata. Dioscorides decoctum eius tradit, velut Hyssopi, ad pectoris vitia facere, & antidotis vtiliter admisceri.

Postiores medici Stœchadem, & præsertim flores eius, aduersus capitis dolores, & omnes eius ex frigiditate ac frigida causa morbos, valde efficaces esse affirmant: miscentur ea propter omnibus ferè compositionibus, quæ aduersus cephalalgiam diuturniorem, apoplexiam, catalepsin, epilepsin, & similes affectus adhibentur.

De Thymo. CAP. VIII.

THYMI duo apud veteres sunt genera: vnum Cephaloton dictum, alterum durius.

Cephaloton multis exilibus ac tenuibus fruticat virgis, foliis exiguis & copiosis circumdatis: capitulis in cacuminibus Stœchadis ferè similibus, sed minoribus; è quibus flosculi exeunt purpurei.

In Creta insula copiosum nascitur: vnde illi Cretico cognomen datum est. Dioscorides gracili solo & petroso prouenire scribit.

Durium Thymum furculosum quoque est, & perpusilla habet foliola; colore, quod vulgatissimum est, viridia, & suaue odorata; candida verò & graueolentiora, quod rarius est: flores verò non in capitulis aut spicis, sed iuxta foliola: radices tenues.

Huius

1.

2.

Thymum cephaloton.

Thymum durius.

Huius generis Thymo, Hispaniæ & Narbonensis Galliæ loca deserta & inculta abundant: in Germania, Belgio, & alibi in hortis studiosè colitur.

Græcis *θύμος* dicitur, Latine Thymus, & Thymum. Prior *κεφαλωτός*, id est, capitatus, & *θύρσον*: Alter *σκληρότερος*, id est, durior, à Dioscoride, cap De Epithymo, cognominatur. Plinius Thymi duo genera esse tradit: vnum candidum, alterum nigrius, ac nigricans appellat: & candidum præstare ait, ac in collibus nasci, lib. 21. cap. 21. Vtrumque ad durius genus referendum videtur, nam vt scripsimus, durioris Thymi quoddam folia habet candidantia, aliud vrò virentia, quod nigricans dicitur, quia saturò colore & non candidante vireat. Germani ac Belgæ *Thymum* / *Thymus*: Galli *du Thym*: Itali *Thymo*: Hispani *Tomillo*: Angli *Thyme* nominant.

Thymum autem, vt Galenus tradit, in excalfaciendo exsiccandoque in tertio statuendum est ordine, incidit & calfacit vehementer; ob id & vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert.

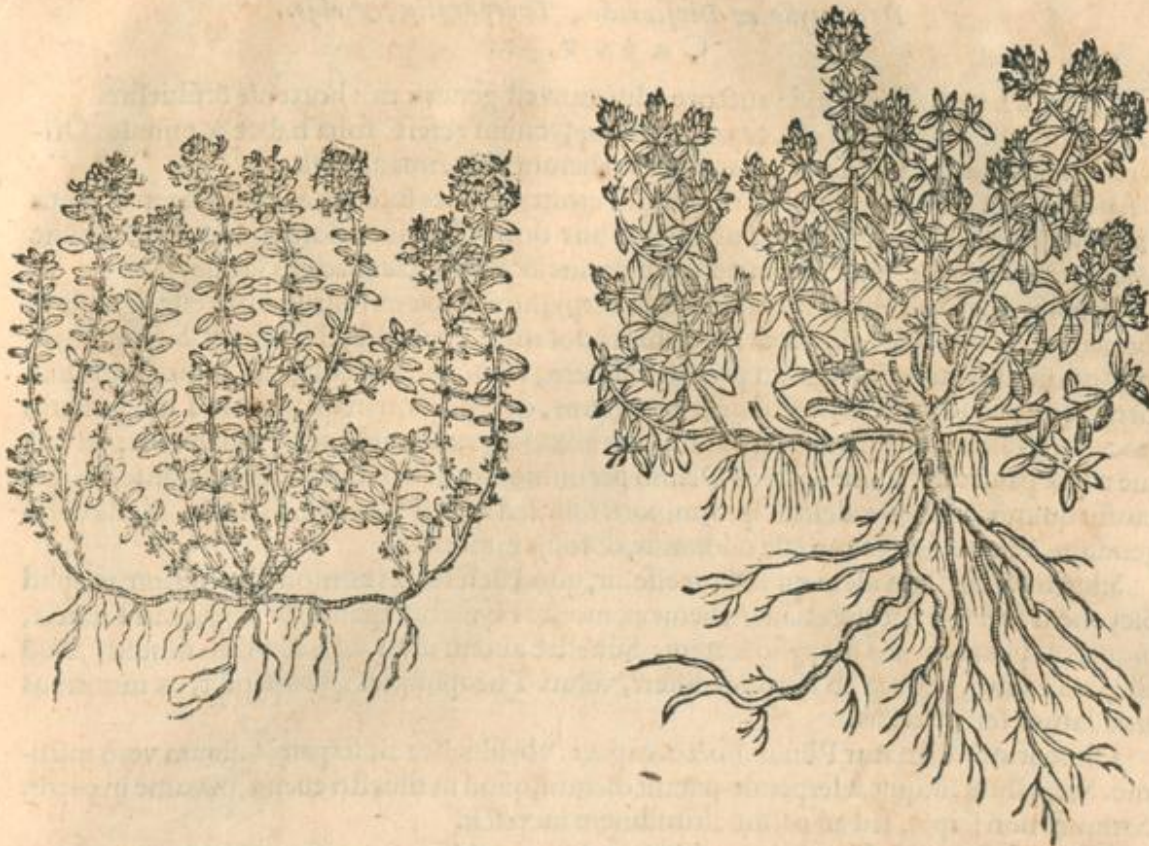
Potum, Dioscorides scribit, cum sale & aceto pituitam per aluum ducit. Decoctum eius cum melle orthopnoicis & asthmaticis prodest. Lumbricos ventris, menses, fœtus, & secundas pellit: vrinam cit. Mixtum melli & delinctum, faciles è thorace excreationes facit. Oedemata recentia cum aceto impositum discutit, sanguinis grumos dissoluit, thymos & *ἀνεργήσοντας* siue pensiles verrucas tollit, ischiadicos cum vino & polenta impositum iuuat, hebetibus oculis in cibo sumptum prodest. Vtile etiam pro condimento tempore sanitatis.

De Serpyllo vulgari. CAP. IX.

1. **V**ULGARI Serpyllo multi sunt exiles cauliculi, duri tamen & lignosi, nonnulli in rectum palmi altitudine surgentes, alij repentis, & alicubi terræ superficiem exiguis fibris annexi: folia exigua, virentia, Thymi similia: capitula in cacuminibus rotunda, è quibus flosculi exeunt, colore rubente purpurei, nõ rarò etiam albid: radices tenuissimæ ac fibrosæ.
2. Huius verò & species quædam, cuius cauliculi non serpunt: radix crassior, lignosa. Tenui lanugine hæc quandoque tota incanescit, vt in Bohemiæ nonnullis collibus ac locis desertis. Nascitur passim locis incultis, iuxta agtorum margines, pingui præsertim & fœcundo solo:

Serpyllum vulgare.

Serpyllum alterum.

solo: subinde etiam locis petrosis: & non modò in Germania, Bohemia, aut Belgio, sed & in Italia ac Gallia spontè exit.

Tota ferè ætate floris eius prouentus.

Germani *Quendel*, *Kümel*, & *Künun*: Belge *Quendel* *wilden Thymus*, & *Onser Woutwen bedstroo*: Hispani *Serpol* & *Serpillo*: Itali *Serpillo*: Galli *Pillolet*: Angli *wild Thyme*: Bohemi *Materij Dauffa*. Officinæ *Serpyllum*, pleræque verò etiam *Pulegium montanum* nuncupant. Et passim quidem *Serpyllum* veterum existimatur: non tamè tam *Serpyllis*, quàm *Saxifrangæ Dioscoridis* respondens. Si etenim diligenter, & ad *Serpylli* vtriusque, & ad *Saxifrangæ* descriptionem expendatur, exiguum *Serpyllis*, plurimum verò *Saxifrangæ* simile esse comperietur. Veterum etenim *Serpyllum*, quod quidem prius, præter quòd ramulis & folijs *Origano* simile est, in quantamcumque altitudinem adminiculo fultum, aut vicinis stirpibus innixum, crescit, & quandoque ex *Ocimo* per nimiam siccitatem mutato gignitur: alterum verò non serpit, & folio est *Rutæ*, id est, *Hyperici* aut *Centaurij minoris* (vt alibi ostendimus) longiore. *Serpyllum* verò vulgare humile est, frutices non conscendit, ex *Ocimo* non prouenit, & folijs est multò quàm *Hyperici* aut *Centaurij minoris*, minoribus & breuioribus; omnino videlicet exiguis, ac *Thymi*, vt diximus, folijs similibus. Ex his *Serpyllum* vulgare, non *Serpylli* veterum aliquam speciem, sed *Saxifrangam Dioscoridis* esse, palàm est. *Saxifrangam* enim ait esse herbam *Thymo* similem, in petris nascentem. *Serpyllum* autem vulgare *Thymum* folijs & capitulis refert, & non rarò in locis petrosis reperitur: propter eam siquidem quam cum *Thymo* similitudinem habet, siluestre *Thymum* & à Belgis & ab alijs nominatur.

Verba Dioscoridis de *Saxifrangâ* sunt: *Σαρξίφαγον, οἱ δὲ σαρκίφραγον, οἱ δὲ ἐμπετρον Ῥωμαῖοι* *Saxifraga*. *σαρκίφραγα, ἄμνος ἐστὶ φρυγανώδης ἐν πέτραις καὶ τεταχίσι τόποις φύομας, δύμω ἐμπερῆς.* hoc est, *Sarxiphagon*, alij *Sarxiphragon*, alij *Empetrum*, *Romani Saxifraga*, frutex est furculaceus, in petris & asperis locis nascens, *Thymo* similis. Exemplaria quædam *ἐν δύμω ἐμπερῆς* legunt, sed emendatiora *δύμω* habent. Locus Dioscoridis restitutum.

Facultate autem *Serpyllum* vulgare calidum & siccum est, tertio pænè ordine; tenuium item partium & incidens: menses euocat, vrinam cit, calculos expellit, & in balneis ac fomentis adhibitum, sudorem euocat.

a

Eadem

Eadem ferè de Saxifraga Dioscorides memoriæ prodidit: Cocta, ait, in vino febricitantibus opitulatur, Stanguriæ prodest, singultum sedat, calculos vesicæ frangit, & urinam cit.

De Serpyllo ex Dioscoride, Theophrasto, & alijs.

CAPVT X.

SERPYPHYLLVM, Dioscoride auctore, duorum est generum: hortense & siluestre. Hortense coronarium est, & odore Sampsiychum refert: folia habet & ramulos Origanii similia, multò candidiora; iuxta sepes relictum procerius assurgit.

Alterum non serpens, sed erectum, ramulos emittit tenues furculosos: folijs refertos Rutæ similibus, angustioribus tamen, oblongioribus durioribusque: flores guttu acres, odore suaues: radix inutilis. Nascitur in petris efficacius, & magis excalfaciens latiuo.

Theophrastus De historia stirpium, lib. 6. Serpyllum tradit ex suffruticibus esse lignosis ac coronarijs, ac ramis & folijs tota sua natura odoratum, veluti Helenium & Sisybrium: apud nonnullos etiam Thymum penitus redolere, summæ terræ adherere, radice multifida torridaque peculiarem illi auctorem germinum, quippe cum in quantumuis longitudinis procedere valeat, nactum adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum: squalorem pati, atque aquæ paucae indigum: nasci ex Ocimo per immodicam siccitatem degenerante, lib. De causis quinto, Ocimo videlicet ipso, minoris folij, sed odoris potentioris tacto. Vnde colligendum, Serpyllum Ocimo esse odoratius, & folijs minoribus.

Siluestre Serpyllum idem quoddam esse ait, quod deferentes ex montibus ferunt, vt apud Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes & plana omnia Serpyllo scaterent. Siluestre autem istud, à Dioscoridis siluestri aliud est: sola etenim cultura ab hortensi differt, veluti Theophrastus ipse ostendit, ex montibus translatum feri referens.

Dioscoridi aduersatur Plinius lib. 20. cap. 22. vbi siluestre ait serpere, satiuum verò minime. Serpyllum, inquit, à serpendo putant dictum, quod in siluestri euenit, maxime in petris. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increfcit.

Meminit Serpylli Ælianus variæ historiæ lib. 9. & ipsum inter flores numerare videtur. Dionysius Iunior, inquit, in Locrensi vrbem veniens maximas ciuitatis domos occupauit, easque rosas, serpyllis, alijsque id genus floribus strauit. Virgilius tamen Bucolicón Ecloga secunda, Serpyllum herbam esse manifestissime testatur his verbis:

Testylis & rapido festis messoribus æstu

Allia, Serpyllumque, herbas contundit olenteis.

Ex quo loco colligendum sunt qui putent, vulgare Serpyllum verum & legitimum esse, quod videlicet non aliud passim in Italia sponte gignatur: quasi nullibi quam in agro reperiri, & non in hortis feri potuisset.

Serpyllum autem Græcis *εργυλλος* καὶ *εργυλλον* dicitur. Marcellus vetus auctor, à Gallis antiquitus Gilarum nominatum affirmat: vt verò Plinius Valerianus, ab iisdem Laurio nuncupatur.

Excalfacit verò vsque aded Serpyllum, vt Galenus dicit, vt & menses & vrinæ moueat: gustu multum est acre. Prodest etiam, vt Dioscorides addit, ad tormina, rupta, conuulsa, iocinoris inflammationes, & ad serpentium morsus, & potum, & impositum: capitis dolores mitigat coctum rosaceo permixtum: cum aceto irrigatum maxime quidem lethargicis, sed & phreneticis conuenit: sedat & sanguinis vomitus quatuor drachmis potus cum aceto fucus eius.

De Ocimo. CAP. XI.

1. 2. **S**ATIVI Ocimi species magnitudine differentes duæ sunt vulgares, ambæ furculosæ, do-drantis aut pedis altitudine atolluntur; ramulis rotundis in plures alas diuisis. Et maior quidem folia habet lata, per margines leniter crenata, Mercurialis herbæ magnitudine & forma similia: minor verò minora: vtraque splendida, & dilute virentia: flosculos exiguos, colore vel candidos, vel obscurius purpurascens: semen exiguum, nigricans: radices oblongas, duras, non absque adherentibus fibris: odor vtrique similis, nisi quod maioris, species quædam reperiatur, quæ Citrium Malum odore refert, quod Ocimum citratum appellant.
3. Matthiolus præter hæc duo Ocima etiam tertium quoddam maximum reperiiri memoriæ prodidit, folijs Amaranthi maioribus, longis, latis & crassis, Citriæ Mali folijs similibus. Seritur Ocimum in hortis & in scetilibus, celerrimè, vt Theophrastus auctor est, prouenit. Quod Soli expositum est, eodem teste, transit in Serpyllum; quia vehementius siccatur, folio namque minus, odoreque vehementius redditur.

Iunio

Ocimum.

Ocimum minus.

Ocimum tertium maximum.

Iunio ac Iulio Ocimum floret, & particulatim quidem, ac diu, ab imo incipiens.

Ὄκιμον, & per ω prima syllaba ὠκιμον Græci appellant; nonnulli etiam ὄκιμον: Latini Ocimum. Differt ab Ocymo, quod ostendimus in Frumentorum historia pabuli genus esse, & ad differentiam huius per υ secunda syllaba scribitur; tametsi & per υ, odoratum Ocimum quandoque scriptum reperiat. Recentiores βασιλικόν, Latine Regium id est, quoque nominant: Officinæ, Basilicum: Germani Basiltigen: Belge Basiltom: Hispani Albahaca: Galli Basilic: Angli Basill: Bohemi Bazalita: Itali Basilico, & quod minus est, Basilico gentile: Hispani idem Albahaquilla: plerique Basilicon Gariophyllum hoc vocant.

Ocimum autem, auctore Galeno, ex secundo quidem est ordine excalfacientium, sed humiditatem habet recrementitiam adiunctam, ob quam commodum non est ut intra corpus sumatur: sed foris adhibitum ad digerendum concoquendumque idoneum est.

Dioscorides Ocimum ait, si multum edatur, visum hebetat, aluum mollit, flatus mouet, vrinam cit, lac euocat, sed ægrè conficitur: impositum verò cum polentæ tenui farina, rosaceo & aceto, inflammationibus medetur, & Draconis marini ac Scorpionis plagæ; per se & cum vino Chio, oculorum doloribus.

Succus oculorum caligines purgat, & defluxiones exsiccat.

2 2

Semen

Semen potum prodest atram bilem colligentibus, suspiriosis, & urinæ difficultate laborantibus: facit idem sternutationes frequentes, si per nares attrahatur: idem ipsa herba facit. Claudere autem oculos oportet, sternutatione vrgente.

Sunt qui Ocimum vitant, & non edunt, eò quòd commansum & in sole positum vermiculos gignat. Afri adiciunt, eos qui à Scorpione icti sunt, & ipsum comederunt, absque dolore permanere.

Recentiores, inter quos Simeon Zethy est, Ocimum tradunt olfactu cordi capitique prodesse: semen cardiacis affectibus succurrere: animi mœrorem ab atra bile ortum discutere, & hilaritatem lætitiámque procurare.

De Ocimo siluestri vulgari, siue Acino. CAP XII.

Ocimum siluestre, Acinos.

Ocimoides.

Acinos.

QUOD recentiorum plerique Ocimum silvestre nuncupant, cauliculos promit complures quadrangulares, infirmos, terram versus reclinatos: folia ex interuallis bina contra se posita, parua, longiuscula, ac latiuscula, aliquantulum hirsuta & aspera, uti & cauliculi: flosculos è foliorum sinibus exeuntes, paruos, orbiculatim cauliculos ambientes, colore è candido nonnihil purpurascens: semen exile: radices fibris coherentes. Odore herba hæc multò quàm Ocimum est infirmiore; utpote exili ac obscuro, sed tamen cum grauitate quadam non insuauis ad Calaminthes aut Ocimi accedente.

Exit multis Germaniæ ac Italiæ locis sua sponte, præsertim incultis & arenosis.

Æstate tota floret, & non rarò Septembri etiam mense.

Ocimum silvestre, ut diximus, appellant plerique recentiorum. Quod autem Ocimum silvestre Plinio, aliis est Ocimastrum & *ὠκίμοειδές*. Ocimoides verò multum à præsentè herbula differt. Siliquas siquidem Ocimoides habet, Hyoscyami siliquis similes, semine nigro, quale est Melanthij, prægnantes: huius autem semina minima sunt, & vasculis omnino exiguis continentur, nullam cum Hyoscyami cytinis similitudinem habentibus: ita ut hinc herbulam istam non esse legitimum Ocimum silvestre siue Ocimastrum, euidens sit. Quam ob causam

ab alijs non pro Ocimo siluestri, sed pro Clinopodio habetur: sed nec horum sententia laudanda videtur. Nam si propter florum secundum cauliculos ambitum, Clinopodium dici meretur; multæ aliæ eodem nomine nuncupandæ erunt: ut, Calaminthes, Orualæ, Hormini, Lamij, Dictamni, & Marrubij species quædam, Pulegium, Saluia, Scordium, Melissophyllon, Sideritis, Galeni Alysson, recentiorum Bugula & Cardiaca, similesque aliæ, quarum omnium flores orbiculatim cauliculos circumdant, nulla tamen Clinopodium dicitur. Nobis hæc herba Acino haud dissimilis videtur. Acinon etenim Dioscorides ait *πρόαν λεπτοκαρπον*, siue herbam tenuium sarmentorum, coronariam, Ocimo similem, sed hirsutiorem, & odoratam. Cum qua descriptione præsens nostra satis conuenit.

At Acinos Græcis similiter *ἀκινος*, & quandoque *ἀκινος* nuncupatur: vocibus verò nothis etiam *ἀγριον βασιλικόν* & *ὠκίμοειδρον* dicitur.

Facultate autem Ocimum silvestre, quod descripsimus, aliquantulum calidum & siccum est, non absque adstringendi vi ac potentia.

Acinon verò Dioscorides tradit, menses & aluum sistere potum: impositum verò Phygethla & erysipelata curare.

De Dictamno. CAPVT. XIII.

DICTAMNO rotundiuscula, maiora quàm Pulegij, & spissa lanugine candicantia sunt folia: cauliculi tenues, in alas nonnullas diuisi, in quorum summo è squamulis compactæ dependent veluti spicæ, maiores crassioresque quàm Heracleotici Origani, à quibus exigui flosculi exeunt: semen inter squamulas reconditur. Odorata tota est herba.

Nascitur

Dictamnium verum.

Pseudodictamnium.

Nascitur in Creta insula, nec alibi requirendū, non modò veterum, sed & recentiorum est sententia. Dioscorides flore & semine carere contra omnem veritatem scribit. Floriferum esse, post Theophrastum testatur Virgilius Æneidos XI.

Dictamnium genitrix Cretæa carpit ab Ida, Puberibus caulem folijs, & flore comantem Purpureo.

Δίκτημος Græcis dicitur: Latinis Dictamnium, & Dictamnium Creticum; à nonnullis, vt Dioscorides testatur, γλήχρον ἀγρία, siue Pulegium siluestre. Inter nothas appellationes extant & hæc eius nomina: Ἐμβακτερον, βελιάκος, ἀρτεμιδίσιον, κρηκὴ, ἐφήμερον, ἑλδία, βελιτόκος, δορκίδιον, ἑλβόνιον, Vstilago rultica.

Officinæ pro Dictamno per *c* prima syllaba Diptamnium per *p* legunt, & leuis momenti error hic esset, nisi pro Dictamni folijs Fraxinellæ radices in vsum ducerent, quam falso Dictamnium appellant.

Calidum ac siccum tertio excessu Dictamnium est, Pulegio facultate simillimum, sed essentia tenuioris. Fœtus mortuos & in potu assumpta, vel in pello apposita, vel etiam suffitu educit, menses euocat, secundas expellit.

Foliorum, inquit Theophrastus, vltus, non ramorum aut fructus, quæ ad multa valent, sed præcipuè ad partus mulierum: efficiunt enim vt facile pariant, vel dolores citò sedant: dantur bibenda ex aqua. Succus cum vino contra serpentium icus præsidio est. Tanta autem huius herbe vis fertur, vt & olfactu bestias abigat venenatas, & contactu interimat. Vulneribus etiam ferro illatis, & venenatis moribus succus infusus remedio est, si mox & in potu sumatur. Prodent in Creta capras sagittis vulneratas huius pastu eas excutere. Impactos pedibus aut reliquo corpori aculeos impositum educit: ad lienis dolorem efficax & ipsum habetur, siquidem ipsum imminuit. Antidotis verò & additur.

De Pseudodictamno. CAP. XIII.

PSEVDODICTAMNVM legitimo Dictamno aliquatenus folijs est simile, quæ & candida lanugine conuestita promit. flores verò habet in verticillis cauliculos ambientibus, dilute purpureos. cauliculis istud luxuriat complurimis, geniculatis, albida quoque lanugine hirsutis. radix tenuis, lignosa, altè descendit fibras spargens. Odor huic nullus, aut perquam exiguus est.

Multis in terris, Dioscorides ait, nascitur, sed tamen in Germania ac Belgio non nisi satum prouenit, & in paucorù hortis olim repertum.

A similitudine Dictamni *ψευδοδικταμνον* nomen accepit: Latini similiter Pseudodictamnium vocant: Officinis incognitum esse parùm refert.

Calidum quoque ac siccum est, sed longè quàm legitimum Dictamnium facultate inferioris. Præbet eisdem, Dioscoride auctore, effectus, sed inefficaciùs multò.

Pulegium.

De Pulegio. CAP. XV.

PVLEGIO caules exeunt abundè multi, teretes, & veluti geniculis articulati, plurimi procumbentes ac proserpentes, sese tamen, qui flores proferunt, attollentes: folia è singulis geniculis bina, subrotunda, quàm Maiorana nigriora læuioraque, è quorum sinu vel exigui cauliculi, vel minutula prodeunt foliola: flores verticillatim cauliculos iuxta folia ambiunt colore cærulei, rarissimè albidi: radix multis fibris cohæret. Odore tota herba potens est, & præsertim cum in flore est, quem & stillatitius eius liquor retinet, per organa extractus fuerit.

Reperitur verò & huius aliud genus superiori cauliculis, flore, colore, læuore, & odore simile, cuius folia oblonga ad Polygoni accedunt.

Locis gaudet palustribus, & quæ hibernis mensibus rigantur, incultis tamen.

Iulio & Augusto floret, & tunc quidem colligendum.

Græci γλήχρον, quandoque & βλήχρον ἢ βλήχρον appellant: Latini Pulegium: Officinæ Pulegium quoque, & subinde Pulegium Regale, ad differentiam vulgaris Serpylli, quod, vt diximus, Pulegium vocant montanum: Italis *Pulegio*: Hispanis *Poleo*: Germanis ac Belgis *Poley* aut *Paley*: Gallis *Pouliot*.

Pulegium valdè, vt Galenus ait, excalfacit, tertio nempe ordine, tum & valenter resiccac ac extenuat. Menses euocat, secundas & mortuos fœtus eiicit in potu datum. crassa lentaque pulmone pectorique infracta, eclegmatis admixtum, excreatu facilia reddit.

Nauseam verò & ventriculi morsus ex posca sumptum, vt Dioscorides, etiam sedat: atram bilem per aluum educit: à serpentibus demorsis cum vino potum auxiliatur: animo linquentes recreat cum acetonaribus admotum: gingiuas roborat aridum tritum & combustum: inflammationes sedat cum polenta impositum. Addit Dioscorides, per se admotum, donec locus rubeat, podagricos adiuuare. Prodesse autem & hoc modo aduersus coxendicum dolores potest. Cum cerato *ἰόνθου* siue varos delet: lienosos cum sale impositum iuuat: decoctum lotionem pruritus mitigat: in balneo siue infessu inflationes, durities, & conuersiones vteri adiuuat. Sunt verò & qui hydropicis & ictericis pulegium vtile esse affirmant, & vrinam ciere: sugillata delere, veteraque vlcera expurgare: tum & ad capitis dolores, ex causa nempe frigida, & neruorum conuulsiones conferre. Sotium pulegium aridum commansum & palpebris agglutinatum, lippitudinem in vigore consistentem eximie curare refert: adeo vt qui eius periculum fecerit, magis expetat ipso in lippitudinibus vti, quàm probatissimis collyriis. Aqua ex pulegio destillata, menses remorantes virginibus euocat, & colorem earum emendat, aliquot continuis diebus sumpta. Aduersus etiam strangulationes ex vtero conducit, præsertim si nonnihil Antidoti Methridatis simul detur.

De Polio. CAP. XVI.

1. **P**OLIO cauliculi assurgunt numerosi, tenues, teretes, duri, ac lignosi, palmo haud multo altiorem: folia per interualla hos conuestiunt oblonga, latiuscula, sed quàm Chamædryos angustiora, per margines serratim incisa: in virgularum fastigiis flosculi candidi, quos capitula proferunt vnà cum foliis ac cauliculis albida lanugine incanescencia: semen pusillum nigricat: radix fibras demittit.

2. Alterum superiore minus ac tenuius est, cauliculi quoque teretes ac duriusculi, folia minor & angustiora, flosculi è capitulis eminentibus albidi. Incanescit & istud, ac tenui candidaque lanugine pubescit. Vtrumque odoratum est, sæpenumerò, quod minus, odoratius. C. Clusius & minus quoddam odore infirmius refert.

Præter

Polium.

Polium tenuius.

Polium repens ac Polium tertium.

Præter hæc verò & quoddam ἐπιγείνικον est Polium, cuius numerosi cauliculi humi plurima parte decumbunt: folia latiora quàm primi, ambitu quoque serrata: capitula in summis virgis, è quibus flosculi quoque candidi. Tota quoque hæc lanugine tomentosa inalbida, & cum grauitate quadam odorata. 3.

Huic simile, cuius cauliculi teneriores repunt, & fibris quandoque demissis terræ sese affigunt: folia huius & breuiora ac minora, sed non minùs serrata. Copiosa & hæc lanugine vnà cum capitulis conuestitur: flosculi non è capitulis modò, sed & secundùm folia exeunt purpurei, aut albidi. Duo siquidem huius genera, sed coloris floris tantummodò differentia. Odore autem hæc reliqua superant. 4.

Est verò & inter hæc quoddam medium, cuius tenues cauliculi partim rectè assurgunt, partim terram versus inclinantur. Huius tenelli ac recens nati, molles lanuginosiq; ramuli è virore 5.

Polium quattuor etiam repens.

Athenis.

viore lutei apparent : flores quoque pallidè lutei, sed reliqua stirps aliorum more incanescit.

Hæc Polij genera olim me obseruare memini Mechliniæ in ampliff. horto generosi viri Ioannis Brancionis. Nascuntur verò horum quædam in Italia, Thracia, Macedonia, ac nonnullis in Hispania locis. Tertium C. Clusius in maritimis Valentini regni, ac in Hispania Bætica à se reperi- tum scribit : quartum verò in agro Murciano : quintum in Granatensi & Valentino regnis.

Florent quædam Martio, alia serius, præfer- tim in Belgij hortis, vbi Aprili aut Maio demum flores videre contingit.

A canitie Græcis πόλιον nomen accepit : La- tini vocem seruant : dicitur verò & Officinis Polium.

Primum à Plinio Campestre appellatur. Duo, inquit lib. x x i. cap. v i i. Polij genera, Cam- pestre maius, Siluestre, quod minus est. ab Hispa- nis primum *Altamiza* vocatur.

Alterum Diosc. πόλιον ὄρεον, id est, Polium montanum, & πύθερον dicitur : & spuris voca- bulis φούξαασίδιον, ἀχαμνίς, ἰβενίς, μέλοσμον, βάλιον, λεοντόραρον. Atque horum duorum Dioscorides, Galenus, Paulus, Aëtius, & inter Latinos Plinius tantummodò meminerunt.

Susplicantur nonnulli Polium Leucadem esse, & de ea herba sub diuersis nomenclaturis Dios- bis egisse : conueniunt genera, nominis occa-

sio & facultates. Leucades duæ, vna ὄρεον, id est, montana; altera ἡμερῆς, quæ latiori- bus foliis, veluti Polium campestre, traditur. Ab albido colore λόβιας dicitur: πόλιον à canitie, quòd canis hominis simile appareat : quidquid autem incanescit, albidum est. Facit huc, quòd Aëtius Leucadis non meminerit, veluti à Polio haud differentis. Cælius verò Aurelianus Tardarum passionum lib. 2. cap. 4. Leucem eandem cum Polio facit : *Leuces*, inquit, *quam etiam Polium vocant*. Plinius lib. x x v i i. cap. x i. Leucem quam- dam herbam nominat, quam fortasse eandem esse cum Leucade dicta scribit. Leucem autem Mercuriali similem esse, & nomen ex causa accepisse ait, per medium folium li- nea candida transcurrente : quare Mesoleucon quidam vocant. Ostendit his verbis, se Leu- cadem herbam qualis sit ignorare : sicuti neque de Polio sese explicare fatis potuit : lib. si- quidem x x i. cap. vii. vbi de Polio, quædam Tripolio à Dioscoride attributa interferit, Polium cum Tripolio confundens.

Plinius no-
tatis.

3. Tertium autem Polium fortassis non abs re πύθλιον ac marinum cognominari poterit.

4. Quartum vtrumque apud Hispanos pro Chamæpity vulgò haberi, luculentissimus testis est Carolus Clusius, diciturque ab ipsis *Zamarilla*.

Ceterum facultate Polium, quod minus, auctore Galeno, ex tertio est ordine defic- cantium : secundo verò completo excalfacientium; & acrius ac amarius quàm maius, quod & amarum gustantibus & modicè acre est, & viscera omnia obstructione liberat.

Decoctum, inquit Dioscorides, à serpentibus ictis, hydropicis, ictericis & lienosis cum aceto auxiliatur; sed caput dolore afficit, & ventriculum offendit; vrinas & menses cit. Substratum & suffitum serpentes abigit. Magna vulnera recens, nondumque resiccatum, impositum, auctore Galeno, glutinat; & maximè species eius maior : aridum verò ad re- bellia vlcera facit; & magis hoc præstat quod minus est, quo etiam, ait Galenus, ad anti- dotos vtimur.

De Origano. CAP. XVII.

1. **O**RIGANI duo prima genera Dioscoridi sunt, Heracleoticum scilicet, & Siluestre. Heracleoticum cauliculis erigitur rotundis, quandoque subrubentibus, ramosis, pedem plus minus altis : foliis latis, rotundis, paulò longioribus, quàm siluestris Origani minoribus & albidioribus : in fastigiis virgularum squamatim compactæ, parua, oblongæ promi-

Origanum Heracleoticum.

Origanum siluestre.

prominent veluti spicæ, è quibus exigui flosculi candidi exeunt: semen exiguum est.

Huic simile, genere haudquaquam differens Dioscoridi Origanum Onitis est. Quæ ^{Origanum} _{Onitis.} Onitis, inquit, appellatur, candidiore est folio, & hysopo similior: semen veluti coniunctos corymbos habet.

Siluestre Origanum tenues quoque ac rotundos habet cauliculos, dodrante altiores: folia subrotunda, maiora & hirsutiora quàm Pulegij: flores in umbellis dilute rubentes, quandoque albidos; quibus succedunt semina parva subrubentia. 2.

Præter hæc verò & aliud Origani genus in Belgio colitur, quod Anglicanum cognominant: humilior istud quàm cetera: folia quoque minora, virentiora, & minus aspera; umbellæ similiter contractiores, è quibus flosculi purpurascens. radix duriuscula. 3.

Nascitur Origanum Heracleoticum in Creta, ac aliis calidioribus regionibus, inter quas sunt Hispaniæ regna, vnde Antuerpiam resiccatum infertur. 1.

Siluestre Origanum non modò in calidioribus regionibus, sed & in Germania reperitur secus margines agrorum, viarum, & hortorum: transfertur etiam ad hortos & loca culta. 2.

Anglicanum cognomento non memini me alio loco quàm in hortis videre. 3.

Æstivis mensibus Origana florent, semen deinde perficitur.

Origanum Græcis *δελγανος*, & quod Heracleoticum cognominatur, *δελγανος ηερακλειωτική*: à nonnullis Cunila: in Officinis Belgij Origanum Hispanicum: huius verò altera species *δελγανος ονίτης*, vt in Dioscoridis exemplaribus: in Galeni verò *ονίτης*: apud Plinium similiter Onitis est, per *ιωβ*. 1.

Siluestre Origanum *αγειοδελγανος* dicitur, quod aliqui Panaces Heracleum, *πάνακις ηερακλειον*, & Cunilam appellant, inter quos est Nicander Colophonius, auctore Dioscoride: differt tamen non parum ab eo Panace Herachio, ex quo *Opòponax* colligitur. Officinis Origani vox nota est: Italis *Origano*: Hispanis *Oregano*, *Orenga*: Germanis *Wolgemut* & *Dorfen* vocatur: Belgis *Groue mariolepne*: Gallis *Origan*, & *Marioleine bastarde*: Bohemis *Dobramijl*. 2.

Tertium vnde Anglicani cognomen admiserit, non constat: Heraclij est species, si modò, Plinio auctore, plures huius fuerint. 3.

Heraclium, inquit lib. xx. cap. xvii. tria genera habet: Nigrum latioribus folijs, glutinosum: Alterum exilioribus mollibusque, Samsucho non dissimile, quod Prasion aliqui vocare

vocare malunt: Tertium inter hæc medium. Cum altero autem Heraclij Panacis genere, Tertium nostrum conuenire apparet.

Omnia autem Origana incidendi, extenuandi, rescicandi, calfaciendique facultatem, & quidem tertio ordine obtinent, & siluestre quidem valentius esse, Galenus tradit: est tamen Heracleoticum, quod ex Hispaniis reliccatum adfertur, acrius siluestri, vel in hortis vel in agris apud Germanos nato.

Ceterum cum vino Organum exhibitum aduersus venenatorum morsus & ictus prodest, & iis qui meconium aut cicutam biberunt, cum passo: cum oxymelite, iis qui gylum, aut ephemerum hauserunt: ad rupta, conuulsa, & ad hydropes cum fico esum.

Decoctum Origani vrinas cit, menses euocat, & vtiliter hydropicis exhibetur.

In eclegmate ex melle veteri tussi medetur, & pulmonem expurgat. Scabiem, pruriginem, psoras in balneo infessu curat; emendatque à Regio morbo colorem. Aridum acetabuli mensura cum aqua multa sumptum, per aluum atros humores educere, Dioscorides & Plinius scribunt.

Succus virens tonsillas, vuam, & oris vlcera sanat: cum lacte infusus aurium dolores sedat: cum oleo verò Irino permixtus, & per nares attractus pituitam detrahit: conficitur ex succo Vomitorum medicamentum cum cepis & rhu obsoniorum, in aereo vase per dies viginti Canicularibus diebus insolatis. Herba substrata serpentes fugat.

2. Siluestris Origani folia & flores à serpente percussis etiam auxiliantur, Dioscoride auctore. Vfus autem huius apud Belgas & Germanos Heracleotici est loco: in cibis verò & gratiam obtinet, quos iucundo sapore condit.

De Tragorigano. CAP. XVIII.

Tragoriganum.

Tragoriganum Clusij alterum.

TRAGORIGANO cauliculi sunt tenues, duri, ac lignosi, colore subnigricantes: folia minora quàm siluestris Origani, quàm vulgaris Serpylli maiora, odorata, aspera, & nonnihil hirsuta: flosculi exigui in verticillis cauliculos superna parte ambiunt, colore purpurascentes. radix parua ligni duritiem habet.

In Foroiuliensi agro Tragoriganum nasci Matthiolus tradit: verùm an illius cum isto idem sit, in tanta ipsius breuitate incertum relinquitur. Sunt qui existiment, quod descripsimus,

mus, à Matthiolo pro Maro ostendi, à quo multum differt; Marum enim non in orbicularis verticillis floret, sed Origani Heracleotici modo ab exiguis veluti spicis flosculos promit.

Apud Belgas in hortis *φιλολογικῶν*, & stirpium cognitionis studiosorum olim obseruatum memini, in quibus Augusto mense cum flore conspiciebatur.

Exhibentur verò & alia duo Tragorigana à Clusio in Hispaniæ regnis reperta. Vnum lignosis, cabitalibus fere cauliculis: totius mediæ inter Origanum & siluestre Serpyllum magnitudinis: floribus orbiculariter cauliculos ambientibus (quale quod descripsimus) sed folia eius incanescunt, & flores candidi sunt, quibus differt.

Alterum tenerioribus furculis humilius, foliis angustioribus aliquantulum incanis: floribus albidis, quandoque purpureis, & quam alterius maioribus, eodem modo iuxta summas virgulas enascentibus. Nec repugnat duo esse Tragorigana: Dioscorides siquidem Tragoriganum vnum latius virentiusque, alterum exilibus furculis ac tenuibus folijs inueniri refert.

Dicitur autem hæc stirps Græcis *τραγοριγανος*; Latinis similiter Tragoriganum: quod verò tenerius, *σπέρδιον*, Pralium; Officinis & vulgò incognitum est.

Facultate Tragorigana tertij quoque ordinis sunt resiccantium ac excalfacientium, veluti Origana: adesse, ait Galenus, adstrictionis quidpiam.

Tragoriganum, vt Dioscorides refert, vinam cit, & aluo vtile est. Decoctum eius bilem per aluum expurgat. Lienosis ex aceto bibere prodest. Est verò & potio Tragorigani mitis & grata cibum fastidientibus, acidum ructantibus, imbecillo ventriculo, etiam vbi à maritima iactatione nausea & æstus præcordiorum excitantur.

Contra Ixiæ venenum in vino bibitur, menses ducit, in eclegmate ex melle ruffientibus datur & peripneumonicis. Cum polena & œdemata discutit impositum.

De Hyssopo vulgari. C A P. X I X.

Hyssopus vulgaris.

Hyssopus vtrimque florifera.

HYSSOPVS vulgaris vsus caules erigit dodrantaes, aut altiores, duros, ac lignosos, in virgulas aliquot diuisos, ab imo ad fastigium vsque folijs circumuestitos oblongis, veluti Polygoni aut Lauandulæ, sed minoribus, saturatiùs virentibus, ac odoratis, quæ sursum versus sensim minora fiunt. flosculi è suis conceptaculis, quinis, senis, septenisve iuxta folia coniunctis, à medio fastigium petunt, cauliculos tamen non orbiculariter ambientes, sed
ad

Hyssopus ex Codice Casareo.

Thymbra.

candidi, aut dilutè purpurei, hoc modo veluti herbaceam spicam efformantes, quæ, postquam flosculi emarcuerunt, manifestior: radix dura ac lignosa.

ad vnum tantum latus exeuntes, colore eleganter cærulei, quandoque, sed raro, albidii, Echij floribus quodammodo similes, sed minores; staminibus etiam aliquot mediis, è quibus minutissima stamina dependent purpurea: radix dura, lignosa aliquot annis restat.

Passim in hortis Germaniæ ac Belgij colitur.

Floret Julio ac Augusto mensibus.

Huic similem aliam reperiri contingit cauliculis breuioribus, & plurima parte humum versus reclinatis: foliis paulò nigrioribus ac crassioribus: flosculis cauliculos ambientibus in spicæ modum digestis, colore quoque pulchre cæruleis, & superioris forma similibus. Verùm hæc species rarior.

Hyssopum hanc passim Officinæ & vulgò appellant. Germani ac Belgæ *Jypen* aut *Hysop*: Itali *Hyssopo*: Hispani *Isopo*: Galli *Hyssope*. An autem veterum legitima Hyssopus sit, non parùm, nec temerè, ambigitur: tamen enim Hyssopum veluti omnibus cognitam, nullis notis Dioscorides exposuerit, extant tamen quædã de eius forma alibi, quæ vulgari Hyssopo nequaquam respondent. Origanum Heracleoticum folium habet Hyssopi similitudine: Chrysome comam habet corymboidem similem Hyssopo. Plinius lib. xxvii. cap. xii. Stœchadem ait odoratam herbam, coma Hyssopi. Accedit icon ipsius Hyssopi, quæ in perquam vetusto Cæsareæ bibliothecæ exemplari reperitur, foliis latis, Origanii similibus, & capitulis in summis virgis eminentibus. Atque ex his, non esse legitimam quæ vulgò pro Hyssopo habetur, manifestum est.

Ceterum quod ad facultates vulgaris Hyssopi attinet, gustabilis huius qualitas acris, cum nonnulla amaritudine coniuncta, calidam ipsam esse ostendit, & siccam tertio ordine, tenuis quoque essentia, ac expurgandi vim habere. Non inutiliter idcirco, imò efficaciter, ad omnes pulmonis ac thoracis frigidus morbos in eclegmate, aut alio modo vulgaris Hyssopus adhibetur. Obstructiones aperit, crassa incidit, lenta attenuat, & vt facilius exspuantur, præstat.

Cum carnibus bubulis decocta non insuauius ex iure editur, ori ac ventriculo grata: vrinas verò etiam mouet, & ad vrinæ stititium vtilis est.

De Thymbra. CAP. XX.

TH Y M B R A vulgari Hyssopo similis est, nisi humilior ac tenerior foret: virgulas emittit complures foliis vndeque circumdatas angustis & acuminatis, longioribus quàm Thymi: inter quæ flosculi, è paruis vasculis ab imo fastigium vsque exeunt;

In Germania ac Belgio temerè fuerit alibi quàm in hortis quærere. Fertur in Narbonensi Gallia locis quibusdam asperis & incultis prouenire. Bellonius huic haud dissimilem, si non eadem, in Tyrrheni maris littoribus nasci refert, ex obsoleta tamen purpura albicantem.

Iulio ac Augusto apud Germanos ac Belgas cum flore reperitur.

Græcis *θύλεγα* est, nec aliud Latinis nomen verè habet. Nam quòd Satureiam interpretes dici velint, Columellæ Latino scriptori repugnat, qui inter Thymbra & Satureiam manifestum discrimen ostendit lib. x. vbi Satureiam Thymi ac Thymbrae saporem præ se ferre scribit:

Et Satureia Thymi referens Thymbraeque saporem.

Quod & lib. ix. cap. 1111. satis manifestis verbis docet: Tum etiam Thymbrae, inquit, vel nostrates Cunilæ, quam Satureiam rultici vocant. A vulgo, aut in Officinis, Thymbra nullum nomen accepit.

Facultas autem Thymbrae calida & sicca tertio excessu: attenuat, incidit, meatus expurgat: breuiter, omnia quæ Thymum potest & præstat.

De Satureia. CAP. XXI.

Satureia.

SATUREIA tenui ac fragili cauliculo assurgit, pedem plus minus alto, & in ramulis diuiso: foliis angustis, minoribus quàm Hyssopi, Thymbrae æmulis, sed iuxta ramulos rarioribus: flusculi secundùm folia candidi sunt aut dilute purpurei: semina parua subnigricant: radix fibrosa.

In hortis vbique ferè seritur: annua est herba.

Eodem quo sata est anno floret, semen facit, ac deinde perit.

Latinis Satureia appellatur: à Columella verò etiam Cunila: dicitur & siluestre Origanum à nonnullis Cunila, sed legitima Cunila Satureia est: Germanis Garten Jope/ Kunell/ Saturey/ & Sadaney: Brabantis Ceulen; nomine, vt apparet, à Cunila detorto, item Saturey: Italis Satureggia: Hispanis Axedrea, Sagorida: Gallicis Sarriette, Sarriette.

Non dissimilis autem Satureia ab illa Thymbrae specie, cuius Dioscorides cap. De Thymbra meminit: Γύλας, inquit, δὲ καὶ ἀραβὴν θύλεγα. Hæc etenim verè ἀραβὴν, id est ex femine nata, dici potest; singulis etenim annis, vt diximus, feri debet: altera verò durabilis naturæ radicem obtinet.

Porrò Satureia calida quoque ac sicca, & tertio quoque ordine, sed minus tamen quàm Thymbra, qua mitior est: atque idcirco etiam, vt Dioscorides ait, ἐυγενεστέρη κατὰ βρωσιν, id est, in cibus commodioris vsus.

Attenuat autem, & flatus insigniter discutit, proinde vnà cum fœlis & aliis leguminibus flatuosis vtiliter coquitur ac editur: imò ventri calens in fomento apposita, vteri ex flatu strangulatus mox sedat.

De Salvia. CAP. XXII.

RECENTIORVM obseruatione duplex Salvia est, maior videlicet, & minor.

Maior quadrangularibus, lignosis caulibus, in alas effusis luxuriat, circa quos folia lata, oblonga, rugosa, aspera, subalbicantia, Verbasci siluestris foliis satis similia, sed scabriora, ac minus candicantia, attritorum ex lana vestimentorù scabritiem referentia: flores in summis ramulis eminent falcati, Lamij aut Orualę similes, colore cæruleo purpurascens; succedete

b

in re-

Salvia maior.

Salvia minor.

in receptaculis femine subnigricante : radix dura ac lignosa fibras demittit.

Huius vna reperitur species nonnullis foliis, vel totis, vel partim albida : item & alia, cuius foliorum pediculi ac nerui, tum & recens enata foliola rubent.

2. Minor Salvia fruticosa quoque stirps est, alas in latitudinem expandens, priori similis, sed minor : caules huius teneriores sunt : folia oblonga, minora, angustiora, sed non minus scabra ; quibus, parte qua pediculo insistent, duo hinc inde foliola exigua adnascuntur, pinnarum aut auricularum quadam similitudine : flores spicati, veluti superioris cærulei : radix quoque lignosa. Cum grauitate quadam, sed minime molesta, odorata vtraque est, sed præstat quæ minor.

Locis asperis & incultis nonnullis spontè nascitur : & minor in campestribus Hispaniæ, in Massiliensi agro, in compluribus Italiæ prouinciis : in Creta quoque insula gignitur ; vbi subinde quædam cauliculorum pars, præsertim inter genicula media, in tantam crassitudinem extuberat, vt Gallarum magnitudinem & similitudinem assequatur. Cuiusmodi Saluiam memini mihi olim ab excellentiss. viro Iacobo Antonio Cortuso missam.

Maior Salvia subinde locis asperis & ruderatis in Germania reperitur.

Vtraque autem ad hortos à Belgis transfertur, sed minor frequentius.

Florent Saluiæ Iunio ac Iulio, vel etiam seriùs. Martio comodè transferuntur ac plantantur.

Salvia Græcis ἐλισσαφακος : à nonnullis ἐλαφόβοσκον, & σφαγόν : Officiinæ vnà cum Italis ac Hispanis Latinam Saluiæ appellationem retinent : Germani Salbey : Galli Sauge : Belgæ Saue dicunt. Inter nothas verò appellationes & hæc nomina occurrunt, κίσμις, φάγον, θηκίον.

Excalfacit autem Salvia euidenter, & non minùs resiccat : ad tertium vtriusque qualitatis ordinem pertinet, aut secundum intensum : adstrictionis quoque non exiguum obtinet.

Foliorum ramulorumque Saluiæ decoctum vrinas mouet : menses item & fœtus extrahit, auctore Dioscoride. Sed sanior Aëtij sententia, qui hanc menses compescere, & conceptum retinere memoriæ prodidit. Tradunt, inquit, quidam suffitam Saluiam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebri profluuium compescere. Agrippa Sacram herbam vocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ laxæque fuerint, vtilissime comedunt, continet enim conceptum, vitalemque reddit : ac si succi huius heminam cum modico sale quarto à secubitu die mulier potauerit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Hæc ille.

Vtilis

Vtilis autem imprimis Salvia capiti ac cerebro est: sensuum ac memoriæ vim intendit, nervos roborat, humoreque resolutos sanitati restituit; tremores tollit, naribus indita picuitam è capite elicit. Commendatur verò & sanguinem exspuentibus, tum & aduersus tussim lateris que dolores, & ad serpentum morsus.

Auxiliatur verò & Pastinacæ Marinæ ictibus; vt Dioscorides scribit, capillos denigrat, sanandis vulneribus apta est, sanguinem sistit, virulenta vlcera purgat, & pudendorum pruritus, foliorum ramulorumque decoctum ex vino sedat, si eo abluantur.

De Salvia agresti, siue Sphacelo. CAP. XXIII.

Salvia agrestis siue Sphacelus.

AGRESTITIS quæ Salvia appellatur, cauliculos erigit quadrangulos, nonnihil hirsutos, circa quos folia Salviæ quidem æmula, sed breviora, latiora, mollioraque: flosculi è cauliculi & adnatorum ramulorum vno erumpunt latere hiantes, ac falcati, veluti Lamij, sed minores, in albido pallentes. succedunt semina in singulis pericardis quaterna nigricantia: radix fibrosa: stirps annua est. Odore minus quàm Salvia graueolet, & vinosum quiddam spirat.

In siluis frequenter reperitur, & iuxta seipimenta & agrorum margines. Solo gaudet aliquantulum macro, non tamen omnino sterili aut sicco.

Iunio, Iulio, ac Augusto mensibus cum flore ac semine viget, & tunc quidem colligenda ac reponenda est.

Recentior ætas Saluiam appellat agrestem: nonnulli verò & Ambrosiam, sed vera Ambrosia ab hac differens est. Valerius Cordus Scordianiam nominat. Ruellius Galliæ rura *Bosifaluiam* vocare refert, & Polemonium esse iudicat, quod veritati repugnans est. Germanis *Waldt Saibeyt* Brabantis *Wilde Saute*.

Videtur autem Theophrasti esse *σφακέλος*, cuius σφακέλος folium contractius, & minus quàm Salviæ squallens esse, ait; quale huius esse ostendimus. addit Salviæ folium *βαρύτερον* siue graueolentius ac scabrius esse, quod ita se habet: Nam Salviæ vtriusque odor grauior quàm huius, & folium scabritie

atritis vestimentis similis. Nec est quòd minor Salvia pro Sphacelo habeatur, vt quibusdam videtur, cum non minus sit scabra quàm maior, & quàm eadem odoratior.

Calida autem & sicca facultate Salvia agrestis est, minus tamen quàm Salvia, in secundo idcirco vtriusque qualitatis ordine consistens. Commendatur ad rupta, cæsa, ac vulnerata: datur & ex alto præcipitatis decoctum eius, vrinæ verò etiam prouocat. Sunt qui huius decoctum lue venerea infectis non infeliciter propinent: nam & sudores mouet, vlcera resiccat, humores digerit, tumoresque discutit ac resoluit, si triginta aut quadraginta diebus assumatur.

De Oruala. CAP. XXIIII.

ORVALÆ species prior (eius etenim tres aut quatuor numerantur) quæ propriè Oruala nuncupatur, caules promit crassos quadrangulos, duos pedes longos, in alas diuisos: folia & è radicibus multa, & secundum caules ex interuallis bina contra se posita, magna, palmum lata vel ampliora, aliquantulum aspera, inæqualia, albicantiaque, ac nonnihil uti & caules hirsuta: flores forma florum Salviæ aut Lamij, colore ex diluto cæruleo candicantes, post quos oblonga denticulata vascula pro siliquis, in quibus semen nigrum: radices verò fibrosas. Tota herba grauem fortemque spirat odorem caput opplentem, & maturato semine interit, quod altero fit à fatione anno.

Sentur ab olitoribus in hortis. Iunio ac Iulio floret.

Galliticum Officinæ nuncupant. Dicitur & Oruala siue Orualla, Tota bona, Sclarea, Scarlea,

Oruala.

Oruala altera.

Oruala tertia.

Scarlea,

Oruala silvestris, species quarta.

Scarlea, Centrum Galli, Matrifaluia: ab Italis *Sciaria*: à Gallis *Oruale*: à Germanis *Scharlach*: à Belgis *Scharlepe*: ab Anglis *Clarpe*. Falluntur qui Aleatorolophon existimant. Aleatorolophon in Frumentorum siquidem historia Pemptadis IIII. lib. III: multum ab Oruala differentem ostendimus: Videtur autem hæc Orualæ species, Horminum silvestre, quod Dioscorides ait viribus magis pollere. Inter omnes etenim Orualæ ac Hormini species, nulla odore aut viribus hac potentior est.

Altera Orualæ species, caules habet similiter quadrangulares, cubitales: folia quoque aspera, scabra, sed minus albida, ac minora: flores similes colore purpureos aut cæruleos: radices uti prioris. Odore hæc minus præstat, omnino exiguo prædita. In Pannonia, Norico, Bauaria siue Vindelicia, plerisque & aliis Germaniæ ac Galliæ locis gignitur herbosis, subinde saxosis.

Floret eodem quo prior tempore.

Baccharim esse, sunt qui putent; eorum autem sententia quam sit probanda, ostendet Baccharis descriptio, quam à subsequente proximum dabit caput.

Tertiæ Orualæ caules quoque quadrangulosi & nonnihil hirsuti sunt: folia per ambitus serrata, Orualæ prioris similia, sed minora: flores lutei, semen sufflauum, nigricans: radix fibrosa, durabilis naturæ, & multis annis permanens.

Apud Belgas à nonnullis in hortis feritur; in Alpibus autem Italiæ iuxta Tridentum spontè gigni fertur. Æstate floret.

Horminum luteum & Horminum Tridentinum à plerisque appellatur.

Potest his & quarta addi species, quæ pro silvestri Hormino à Fuchsiò depingitur: cauliculi huic breuiore, ceterum hirsuti quoque & quadrangulares: folia minora, oblonga, profundius incisa: flores cærulei odorati, sed quam Orualæ minus: siliquæ per maturitatem deorsum nutant: semen nigricans: radices similiter nigra & fibrosæ. In Bohemia herbosos conuestit colliculos & aruorum margines: Fuchsius Germaniæ prata exornare scribit, suaque sponte in iis nasci.

Tempore florendi cum superioribus conuenit.

Orualæ & Hormini hæc quoque species, sed iners, & nullius facultatis esse videtur.

At prior, quam diximus propriè Orualam dici, calida & sicca est ordine tertio; mensis modo quouis sumpta mouet, secundas eiicit, ceruicæ aut vino permixta ebrietatem facit, caputque implet.

Antonius Mizaldus semen Orualæ vtile tradit ad excutiendam oculorum caliginem, & educenda ea quæ in illos inciderunt: in oculum siquidem immisum, & multa reuolutione circa bulbum eius circumductum, tandem humore prægnans, & tenuibus membranis ac sordibus onustum elabatur.

De Hormino. CAP. XXV.

HORMINVM Orualæ etiam quædam species est, sed reliquis minor. caules promit complures, dodrantem aut pedem altos, angulosos similiter, subhirsutos: folia lata, rotundiuscula, subaspera, Orualæ multo minora, Marrubij ferè similia, quorum quatuor aut sex superiora, purpureo nigra Violæ colore, sed tamen dilutiore emicant: flores iuxta folia cauliculos ambientes, colore purpureo diluto albicant: semen exiguum, oblongum, nigricans, in oblongis receptaculis, veluti siliquis, quæ maturato semine radicem versus spectant: radix longa, tenuis, non absque fibris.

Peregrinum Belgio Horminum est, & aliunde in hortos illatum.

Æstius mensibus florum eius productio; semen interea maturatur.

b 3

Orualæ

Horminum.

Ὁρμινον Græci: Latini Horminum & Geminalem appellant.

Calidum autem, vt inquit Paulus Ægineta, Horminum est, mediocriter siccum & abstergens. Hormini semen, Dioscorides ait, putatur cum vino potum Venerem excitare: verum cum melle, argema & albugines oculorum depurgat: cum aqua impositum œdemata discutit, & aculeos extrahit. Idem herba imposita facit. Galenus in libris De alimentorum facultatibus, de Hormino: Hoc quoque, ait, frixo vtuntur, deinde eatenus læuigant, vt farina euadat, mel quoque ei admiscet. Parum in seipso habet alimenti, vt quod medix inter Erysimum & Cuminum sit naturæ.

De Bacchare, ex Dioscoride & alijs.

CAP. XXVI.

BACCHARIS, auctore Dioscoride, odorata & coronaria est herba, cuius folia *τετραχία*, id est, aspera, aliàs *δασία*, hoc est, densa sunt, magnitudine inter violam & verbascum media: caulis angulosus, cubitalis, subasper, *ἡδιστάς*, id est, iuxta adnatas propagines habens: flores purpurei, subalbicantes, odorati: radices veratri nigri similes, odore cinamomi.

Amat aspera & squalida loca. Gracili solo nec humido prouenit: Plinius.

Ἰασάρις Græcè dicitur, aut *ἰασάρις* quasi *ἰασάρις*, vt plerisque placet: à quibusdam Nardum rusticum appellatur, vt Plinius lib. 21. cap. 6. testatur. Quin & ipse Plinius lib. 12. cap. 12. Nardum rusticum appellat. Sed lib. 21. cap. 19. perperam ita dici refert; statim videlicet, vt quosdam errore falso Barbaricam eam appellare scripsit: Sed eorum quoque error, inquit, corrigendus est, qui Bacchar, rusticum Nardum appellauerunt. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron vocant. Idem eodem lib. cap. 21. Baccharim quosdam Perpensam appellare ait. Perpensam autem si Asarum est, veluti inter nothas & ascriptitas voces reperitur, non minus horum error, quam priorum refellendus. Nam Baccharis & Asarum non parum differunt, vt Plinius testis est, & ex vtriusque descriptionibus collatis euident. Proinde & perperam Officinæ Asarum, Asaram baccharum nuncupant, nomine ex Asaro & Bacchari composito; quasi idem sit Asarum & Baccharis. Qui error ex eo videtur manasse, quòd inter nothas Asari appellationes, Baccharis vox etiam reperitur: aut quòd Baccharim Crateuas Asarum nuncupauerit. Quod siquidem Crateuas Asarum nominat, Dioscoridi nequaquam Asarum, sed Baccharis est. Nam Asarum Dioscoridis caule caret: odoratum non est, nisi folis radicibus: nec etiam coronarium, si, vt Plinius ait, vocitatum sit Asarum, quoniam in coronas non addatur. Asarum autem Crateuæ caules facit, & odoratum ac coronarium est. Patet ex ipsa descriptione, quæ sic habet:

Asarum
Crateuæ.

Asarum odorata & coronaria est herba: caules eius geniculati: folia *δασία*, id est, densa: flores purpurei: radix boni odoris, similis veratri nigri, odore cinamomo similis. Nascitur in asperis & squalidis.

Ex quibus verbis manifestissimum est, Asarum Crateuæ idem cum Dioscoridis Bacchare, & ab Asaro eiusdem esse differens: & male inter nothas voces Asaro Baccharis nomen attributum: peius verò adiectum Asarum coronariam & odoratam esse herbam, quod inter notha etiam ascriptum reperitur.

Meminit Baccharis etiam Virgilius in Bucolicis Ecloga septima, & non modò coronariam eam esse stirpem ostendit, verum etiam fascini depulsoriam:

— Bacchare, inquit, frontem

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Est & Baccharis vnguentum apud Athenæum lib. 15. quod à Bacchare odorata herba nomen

nomen habere potest. Nam, vt Plinius, vnguenta ex ea radice fieri solita, apud antiquos Aristophanes priscae Comœdiæ Poëta testis est.

Ceterum Baccharis, vt Paulus Ægineta paucis complexus est, radice decoctum meatus obstructos aperit, vrinam & menses citat. Folia ipsius cum sint adstringentia, fluxionibus opitulatur.

De Balsamita. CAP. XXVII.

Balsamita maior.

Balsamita minor.

BALSAMITA coronaria herba non est, sed foliorum eius cum grauitate quadam gratus est odor. Eius duo sunt genera, foliis multum differentia: maior videlicet & minor.

Maiores caulibus assurgit rotundis, duris, sesquipedalibus: folia eius oblonga, lata, leniter per oras crenata, Lapathi foliis fere similia, minora tamen & viroris magis albicantis: coma aurei coloris ex multis flosculis veluti corymbis, tanacetis ac elichrysi modo in umbella coherentibus; quorum singuli ex multis exiguis staminibus luteis simul factis, compositi sunt: radices lignosae, durabilis naturae, non absque multis adherentibus fibris.

Apud Belgas hortensis est, passimque etiam ab olitoribus colitur.

Æstiu mensibus aurei coloris umbellas promit.

Germani, *Frauentraut*: Itali, *Herba di S. Maria*: Belgæ *Balsme*: & eorum Officinæ Balsamitam, ac Balsamitam maiorem nuncupant. Est tamen & alia Balsamina, quæ & Charantia ac Momordica; item Balsaminum genere neutro, herbæ ab hac Balsamita differentes ac dissimiles. Matthiolus Mentham Græcam nominat: alij Saluiam Romanam; item herbam Lassulatam, Costum hortensem, Mentham Saracenicam, herbam D. Mariæ. Sunt qui volunt Panaces Chironium esse. Plinius etenim, & vulgaria Theophrasti exemplaria Chironium Panaces folio esse referunt Lapathi, floreque aureo, cuiusmodi hæc herba est. Sed Dioscorides, & Nicandri interpretis testem citans Theophrastum, folio illud aiunt esse Amaraci, cuius folium Balsamitæ nequaquam simile est.

Minor Balsamita colore, odore, sapore & flore in umbellis aureo, maiorem refert: cauliculos promit numerosos, tenues, rotundos: folia parua, oblonga, serrata, ac profundè

fundè incisa; comam aurei coloris, sed corymbos minores: radices vti prioris.

Rarior hæc est, nec alibi quàm apud cognitionis herbarum studiosos reperitur.

Floret eodem quo præcedens tempore.

Balsamitæ haud dubio species minor est. Itali *Giulam* vocant. Valerius Cordus Mentham Corymbiferam minorem appellat: priorem verò Mentham, Corymbiferam maiorem. Plerique Eupatorium Meluzæ: alij Dioscoridis Ageraton esse volunt. Eupatorium autem Meluzæ idem cum Auicennæ Eupatorio est; vires etenim vtrouque eadem: sed formæ descriptio in vtroque auctore corruptissima, vt satis ostendunt Auicennæ exemplaria, cuius posteriora ex Bellunensis correctione, à prioribus hoc loco multum differunt. Eupatorium autem Auicennæ à Dioscoridis Eupatorio nequaquam differt, quod vulgò Agrimonia nominant: herba ea notissima est, cum qua Balsamita minor, siue Giula similitudinis nihil aut perexiguum habet. Ageraton verò hanc herbam esse, non est quoque verisimile. Nam Agerato folia Dioscorides tribuit Origani: at Origani folium subrotundum est, huius verò longum & ferratum, ab Origani forma multum differens; quod Giulam & Ageraton dissimiles esse stirpes ostendit.

Ceterum Balsamita vtraque calida & sicca est secundo ordine, cum amaritudine & adstringendi haud obscura facultate. Auxiliatur foliorum eius quam Conseruam appellant, diuturnis capitis doloribus matutino tempore sumpta: defluxiones è capite reprimat ac reficcat: crudos humores ad concoctionem perducit. Prodest item cachexia aut leucophlegmatia laborantibus, præsertim in initio; ac omnibus quibus iecur debile ac refrigeratum est. Semen non secus ac Santolinæ lumbricos & ventris tineas expellit.

STIR-